

## Waarom bleef Spinoza het woord God gebruiken en niet natuur?

Bij de zomercursus 2024 van de vereniging het Spinozahuis<sup>1</sup> was er iemand in het publiek die na elke presentie de vraag stelde: waarom gebruikte Spinoza steeds het woord God als hij natuur bedoelde (Deus sive Natura)? Hierna volgen enkele antwoorden van specialisten:

**Clare Carlisle** benadrukte, tijdens de zomercursus, dat Spinoza geen persoonlijke God bedoelde, maar eerder een begrip voor de natuur en natuurwetten. Het woord "God" heeft een spirituele associatie, maar bij Spinoza kan het ook verwijzen naar de grond van ons bestaan, met keuze tussen God, natuur, of God/natuur.

Elk woord brengt een geschiedenis met zich mee. God, maar ook natuur. God is in elk geval een woord dat mensen, in zijn tijd, herkenden als de grond voor het bestaan waardoor hij aansluiting vond op de beleving van de mensen in zijn tijd.

**Paul Juffermans** (ook tijdens de zomercursus): denken over God is erg oud in de geschiedenis van de filosofie. Niet alleen bij Spinoza. God stond voor de werkelijkheid of het bestaan, dat was ook in de middeleeuwen al heel gebruikelijk en ook bij Descartes. Spinoza gebruikt dat woord omdat Spinoza ook in een filosofische traditie staat. Hij kan daarom niet simpel het woord natuur gebruiken. Ook het woord "natuur" is een term met geschiedenis, maar een andere.

### Maarten van Buuren (in een interview op deze website<sup>2</sup>)

Waarom gebruikte hij God? Daar heb ik lang over nagedacht. Hij verschool zich er achter voor de buitenwereld. Het was een schijnbaar conformisme. En dan kiest hij nog de termen uit de scholastiek. Zo maakte hij zich ongrijpbaar voor de kritiek van Voetius en anderen. Maar pas later ben ik hem als gebruiker van het woord God ook serieus gaan nemen toen ik zag dat hij gezien werd als een atheïst, die zich als een gelovige voordeed. Daar ging hij heel fel tegen in. Ik dacht als het zo zou zijn dat je eigenlijk atheïst bent en je voordeed als gelovige dan is dat tètè ongelooftwaardig. Ik proefde oprechtheid bij hem. Hij geloofde echt in God maar hij verstond er iets anders onder dan zijn tijdgenoten.

### Beth Lord in *Spinoza's Ethics*<sup>3</sup>:

Zijn gebruik van de term "God" **stelde hem in staat om over existentiële en metafysische vragen te spreken** binnen een kader dat herkenbaar was voor zijn lezers, terwijl hij tegelijkertijd de fundamenteën van dat kader radicaal herinterpreteerde. Hoewel 'natuur' een belangrijk aspect van zijn filosofie vertegenwoordigt, kan de term 'God' voor Spinoza de oneindige, noodzakelijke en allesomvattende aard van de substantie benadrukken. 'God' impliceert een fundamentele werkelijkheid die de basis

---

<sup>1</sup> Verslag van de VHS zomercursus 2025: <https://www.spinozakringsoest.nl/files/Zomercursus-2024-uitgebreid-verslag-Mendrik.pdf>

<sup>2</sup> <https://www.spinozakringsoest.nl/blog/index.php?interview-met-maarten-van-buuren>

<sup>3</sup> Beth Lord, *Spinoza's Ethics*, ISBN 9780748634507, uitgave 28 februari 2010, Edinburgh University Press

vormt van al het zijn en denken, wat verder gaat dan een louter beschrijving van de waarneembare natuur in de gangbare zin. Het benadrukt de immanente causaliteit en de zelf-oorzakelijkheid (*causa sui*) van deze fundamentele werkelijkheid.

**Steven Nadler, stelt in *A book forged in hell*<sup>4</sup>:**

Er zijn verschillende redenen waarom Spinoza ervoor koos om de term "God" te gebruiken in deze context:

**Vertrouwde terminologie:** In de 17e eeuw, de tijd waarin Spinoza leefde en schreef, was het concept van God centraal in het denken van de meeste mensen, zowel religieus als filosofisch. Door de term "God" te gebruiken, kon Spinoza aanknopen bij een bestaand begrippenkader en zijn ideeën communiceren op een manier die voor zijn tijdgenoten enigszins herkenbaar was, ook al gaf hij er een radicaal nieuwe betekenis aan.

**Het ontwijken van censuur en controverse:** Door de bekende term "God" te gebruiken in plaats van een volledig nieuwe term voor zijn concept van de ultieme werkelijkheid, heeft hij mogelijk geprobeerd de scherpte van zijn afwijking van de orthodoxie te verzachten.

**Het uitdrukken van goddelijke eigenschappen in de natuur:** Spinoza zag in de orde en wetmatigheid van de natuur de manifestatie van wat traditioneel aan God werd toegeschreven, zoals oneindigheid, eeuwigheid, noodzakelijkheid, almacht en wordingskracht/scheppingskracht (zij het in een andere betekenis). Door God met de natuur te identificeren, kon hij deze "goddelijke" eigenschappen verankeren in een begrijpelijk en herkenbaar systeem.

**Yitzhak Melamed en Clare Carlisle** voegen daar in het artikel [\*God-Intoxicated Man: The Philosopher who denied the World\*](#)<sup>5</sup> nog aan toe

**De spirituele dimensie van de natuur.** Hoewel Spinoza een strikt rationeel filosoof was, erkende hij dat mensen een diepere spirituele ervaring konden hebben van de werkelijkheid. Door het woord "God" te gebruiken, gaf hij een meer verheven en spirituele betekenis aan de natuur, waardoor hij de verbondenheid van alles in het universum benadrukte. Dit maakte zijn filosofie niet alleen intellectueel, maar ook existentieel en spiritueel relevant. ). Door het woord "God" te gebruiken, benadrukte Spinoza de oneindigheid, de eeuwigheid en de alomvattendheid van deze substantie, iets wat in zijn tijd niet volledig door het woord "natuur" werd overgebracht.

**Conclusie**

Spinoza gebruikte het woord "God" wellicht om vervolging te vermijden maar dat was

---

<sup>4</sup> Steven Nadler, *A book forged in hell*, ISBN 9780691160184, uitgave 24 november 2013, Princeton University Press

<sup>5</sup> Yitzhak Melamed en Clare Carlisle, [\*God-Intoxicated Man: The Philosopher who denied the World\*](#), TLS (Times Literary Supplement), 15 mei 2020, blzn 8-9  
<https://philarchive.org/archive/MELGMT>

zeker niet de enige reden. Het woord natuur, of substantie, dat hij anders zou gebruiken had voor zijn tijdgenoten niet de betekenis van de bron en oorzaak van alles wat bestaat die Spinoza er uitdrukkelijk wel mee bedoelde. Zijn keuze voor het woord "God" maakte dat hij de natuur kon vereenzelvigen met eigenschappen die traditioneel aan God werden toegeschreven, zoals oneindigheid, eeuwigheid, noodzakelijkheid, almacht en wordingskracht/scheppingskracht (zij het in een andere betekenis).

Jan Mendrik

[jmendrik@gmail.com](mailto:jmendrik@gmail.com)

[www.spinozakringsoest.nl](http://www.spinozakringsoest.nl)

17 maart 2025